

22. Философский словарь / Под ред. И.Т. Фролова. – М. : Политиздат, 1991. – 560 с.
23. *Шавкун І. Г.* Менеджмент як соціокультурне явище: соціально-філософський аналіз // Автореф. дис. ... д-ра філос. наук: 09.00.03. – К., 2008. – Інститут вищої освіти АПН України. – К. : 2008. – 35 с.

Маловичко Е. В. Государство как составная часть системы саморегуляции организма страны.

Статья посвящена изучению содержания и представления механизма реализации синергетического/самоорганизационного потенциала государства, реализующегося благодаря наличию системы функциональных органов между государством и гражданским обществом, которые являются равноправными партнерами в создании и воспроизведении системы саморегуляции социального организма страны. Проведен анализ связей между государством и гражданским обществом: структурных, взаимодействия, конфликта, порождения, преобразования, функционирования, развития, управления и коррекции.

Ключевые слова: государство, социальный организм, страна, гражданское общество, саморегуляция.

Malovichko O. V. State as a self-regulation system of country's social organism component.

The present article is concerned with a research of the content and representation of synergetic / self-institutional state's capacity realization mechanism, which is realizing due to existence of functional bodies system between the state and civil society, both are equal partners in creation and reproduction of self-control system of a country's social organism. The object of the article is the patterns of synergetic capacity of the state formation and development in self-regulation paradigm. The analysis of communications between the state and civil society is carried out: structural, interactions, conflict, generation, transformation, functioning, development, management and correction. Each type provides coexistence of the state and non-state power as a component of self-control systems of a country's social organism and creates a powerful cratological field within which the synergetic capacity of the state is realized.

Keywords: state, social organism, country, civil society, self-regulation.

Артюшенко О.

СУЧАСНІ РИСИ УКРАЇНСЬКОЇ МЕНТАЛЬНОСТІ

У статті проаналізовано сучасні риси української ментальності в контексті викликів глобалізації та інформаційної революції. Автор проводить

паралель між минулим та сьогоднішнім, життям пращурів українського народу та сучасних українців. У статті зауважено, що українська ментальність – це характер народу, який зазнає певних трансформацій при таких чинниках, як освіта та виховання, життєвий досвід та під впливом різних культур. Зазначено, що на сучасному етапі розвитку суспільства соціопсихологічний чинник є основним у формуванні української ментальності.

Ключові слова: українська ментальність, характер, риси, глобалізація, інформатизація, український народ.

Українська ментальність є своєрідним «характером» нації, народу, але найкраще, на нашу думку, цей характер прослідковується у конкретній людині. У повсякденному житті українець, можливо, і не усвідомлює такі наукові категорії як «ментальність» чи «менталітет». Наголосимо, що в процесі спільного проживання з іншими людьми, індивідуальні ознаки ментальності переносяться в загальний зміст, це в свою чергу, презентує українську ментальність вже на загальноетнічному рівні.

На нашу думку, характер людини постійно зазнає змін, знаходячись під впливом різних чинників: освіти, родини, виховання, культури, життєвого досвіду тощо. Ми розділяємо думку Д.Чижевського в тому, що ментальність не може залишатися незмінною. «І впливи чужих культур і великі зміни у власнім житті – все це накладає свій відбиток на психіку народну» [1, 439]. Підкреслимо, що ментальність українця формувалася багатолітнім досвідом його пращурів.

На нашу думку, риси сучасного українця, які формувалися протягом тривалого часу, на сьогоднішній день перебувають у стані інтеграції як між собою, так і з рисами ментальності інших етносів. Ми вважаємо, що головною причиною такої інтеграції в наш час є невідворотні процеси глобалізації та інформаційної революції. Швидкість обміну товарами та послугами, трудовими ресурсами, інформацією між країнами світу з невідворотною силою трансформують ментальний ландшафт континентів.

Ми хочемо привести думку О. Кульчицького, який вважає, що головними чинниками, які формували психіку української людини, були: 1) расові; 2) географічні; 3) історичні; 4) соціопсихологічні (суспільні); 5) культуроморфічні; 6) глибинно-психічні (несвідомі) [1, 505]. В епоху глобалізації та інформаційної революції соціопсихологічний чинник, на нашу думку, є основним у формуванні сучасної української ментальності. Ми вважаємо, що суспільні процеси виступають рушійним фактором формування сучасної української ментальності.

Риси ментальності українського народу цілком відповідали її природній красі. Українці отримали у спадок багату територію з помірним кліматом, про що історично говорять постійні набіги чужоземців, красу української землі оспівували, нею захоплювалися. В цьому контексті варто згадати слова В. Січинського: «Що за розкіш Малоросія! В її природі нема нічого яскравого, різкого, але стільки миролюбного, ласкавого» [2, 214, 216].

Зауважимо, що зближення з природою було притаманним пращурам українського народу ще з часів язичництва, вони відчували себе частиною Всесвіту. Варто згадати слова В. Січинського: «Шануючи красу і щедрість рідної землі, вони створювали штучне середовище свого побутування у гармонії з довкіллям [3, 68]. «По городах... багато посіяних і посаджених квітів і зілля з дзвіночками, туберозами й айстрами, з кавунами, гарбузами, огірками і іншою на Україні так плеканною городиною» [2, 194]. Відмічав любов українців до рідної землі, природи, прагнення прикрашати рідну оселю і батьківський край і дослідник М. Погодін [4, 10]. Ми зауважимо, що любов українського народу до природи плекалася саме багатівіковою історією.

На нашу думку, риси української ментальності сформувалися в далекому минулому предків українського народу в процесі їхнього спільного проживання, спільної праці та відпочинку. Родючість української землі, бажання та вміння на ній працювати, виплекали в українського народу таку рису як працьовитість. Це підтверджується тим фактом, що сучасний українець не цурається складної роботи за кордоном. Ми вважаємо, що земля, як в минулому, так і сьогодні, для більшості українців, є не лише засобом для існування або відпочинку – це незалежність і певного роду забезпеченість. Підкреслимо, що у сучасних заможних українців спостерігається тенденція до побудови «хатинки» за містом. Ця тенденція перейнята в жителів європейських країн, де звичка проживати за містом чи в передмісті є явищем поширеним, і це аж ніяк не вважається примхою чи забаганкою, це доступне кожному пересічному громадянину. Коли європейці такими діями демонструють свою відкритість, сучасні українці, навпаки, закриваються у своїх «хатинках» аби ніхто не потурбував їхній індивідуальний світ. Зауважимо, що сучасний заможний українець відмежовується від всього суспільства своїм «невеличким містечком» зі своїми правилами та своїми законами. На нашу думку, такий сучасний українець демонструє свою пасивність та байдужість до всього суспільства.

Ми стверджуємо, що саме процеси глобалізації та інформаційної революції трансформують риси ментальності сучасного українця. На жаль, ця трансформація диференційоє не в позитивну сторону. Так, на нашу думку, у більшості українського населення присутні такі негативні риси української ментальності як зверхність та пихатість, небажання допомоги та співчуття. Такі «зарозумілі» українці забувають звідки вони родом і з якого племені. В українському суспільстві незгуртованість, неповага та недовіра один до одного призводять до багатьох дріб'язкових питань родинного характеру. М. Костомаров слушно зазначає: «Кровний зв'язок і рідня мало привертають у нас людей до згоди і взаємної любові... В південній Русі, щоб зберегти любов і згоду між близькими родичами, потрібно їм розійтися і якомога менше мати спільного» [5, 62].

Для українського народу історично склалося, що «родинна конкуренція» прослідковується ще з давніх-давен. Так, одружившись, виявляли бажання самостійно вести господарство. Прикладом є твір «Кайдашева сім'я» І. Нечуя-Левицького, де змальовуються родинні проблеми. Ми підкреслимо, що ця тенденція спостерігається і серед сучасних українців. Вираз «сам собі пан» адаптувався і в епоху складних глобалізаційних процесів сьогодення. Проживаючи під одним дахом, декілька українських сімей, замкнувшись у своєму світі, знаходять безліч дріб'язкових протиріч, непорозумінь, що в майбутньому приводять до ворогування. На підтвердження нашої думки можемо привести приказку, яка дійшла і до сучасного українця: «Брат мій, а хліб їж свій». Це ще раз засвідчує, що спільне житло, спільне господарство не було притаманним для пращурів українського народу, ця тенденція спостерігається і в наш час.

Ми стверджуємо, що саме з дитячих років закладаються в українців егоцентричні риси характеру. Так, в кожній сім'ї дитина має свою кімнату, своє ліжко, свій одяг, свої інтереси; це її світ, хазяїном якого хоче бути лише вона. З роками егоцентрична домінанта особистості росте і досягає свого апогею, якщо її не попередити на початковій стадії. Сьогодні ця риса яскраво відображена у відношенні українця до приватної власності.

Аналізуючи український характер сучасного українця, маємо вказати на таку рису української ментальності як терплячість. М. Костомаров в своїй праці «Дві російські народності» наголошував: «Дух терплячості, відсутність національної гордовитості, перейшов в характер козацтва і залишився в народі до цього часу» [5, 48]. Віками український народ змушений терпіти випробовування, які зустрічаються на його долі. Згадаємо слова В. Стуса, які демонструють

українську терплячість: «Терпи, терпи – терпець тебе шліфує, сталить твій дух – ожог терпи, терпи» [6, 444]. Український народ змирився з тим, що його предки, які несли століттями важкий тягар, передали його своїм наступникам. Підкреслимо, що думки такого характеру, як свідчать соціологи, присутні більшості сучасним українцям. На нашу думку, такі песимістичні настрої українців не дозволяють зароджуватися здоровому оптимізму, віри у краще майбуття.

Іншою негативною рисою української ментальності, на нашу думку, що формувалася століттями, – є заздрість. Українцю краще позаздрити, ніж щось конкретне зробити для себе, для своєї держави. З процесами інформатизації та глобалізації, ця риса ще більше набула своєї виразності. Серед інших негативних рис назвемо вміння обіцяти, але не вміння виконувати обіцяне. Ми вважаємо, що вона присутня на всіх рівнях суспільства, але особливо це характерно для можновладців усіх рівнів. Пообіцяти – на половину зробити; головне вселити в душі людей надії та сподівання на краще.

Варто пригадати радянські часи, коли люди несли свої заощадження в Ощадний банк. Обіцянки на краще і заможне життя затьмарюють українцям очі, змушують їх вірити відвертим аферистам, адже довіра до тих, хто зробить їх заможними – дуже велика. Підкреслимо, що український народ століттями не жив, а виживав: в повоєнні часи, в часи голодомору, в післявоєнні роки, за часів перебудови. Кожен час приносив безліч проблем, які змушували самостійно шукати шляхи їх вирішення. Українці жили обіцянками доброго царя-батюшки, потім партії, а потім і української держави, адже звикли очікувати на милість «з гори».

Зазначимо, що людина, яка в щось вірить легше переносить незручності побуту, життя загалом, проте історія вчить, що бути занадто довірливим небезпечно. Банкротство мільйонів українців після афери С. Мавроді («МММ»), нічому їх не навчило, в 2011 році ця афера знову почала відроджуватись в Росії та Україні. Ми вважаємо, що в підвалинах української ментальності є риса так званої сліпої довіри, а інформаційна революція на сьогоднішній день пропонує велику кількість різних спокусливих рекламних оголошень. Наприклад, використовуючи Інтернет в своїх цілях, шахраї ошукують українців в космічних масштабах.

Український народ дуже часто сподівається не на свої сили та розум, а на чужий. Він згадує про стратегію і план в останню хвилину, коли вже нічого не можливо зробити. М. Юрій визначає, що «така безпосередність виявляє вже візантійський інфантілізм. Коріння його – розвинута матерналістична психокультура, в якій індивідуалізація не є

процесом соціального саморозкриття, самоподолання, дистанціювання від природної безпосередності; навпаки, фіксація цієї безпосередності, інфантилізму стає запорукою душевного комфорту для індивіда. Він зберігає разом з інфантильною фіксацією і власну індивідуальність, але на примітивний дитячий кшталт» [7, 177]. Можна припустити, що згадані риси української ментальності, закарбувалися в свідомості українського народу та стали їхньою характерною ознакою ще з часів запровадження християнства. Дopusкаємо, щоб їх викоринити, потрібно багато часу, але процес вдосконалення можна пришвидшити шляхом освіти та виховання. Підсумувати сказане можна словами Л. Гумільова, який вважав: «Етноси, які виділяють себе, завжди мають спільність поведінкових рис, які передаються з покоління в покоління за допомогою механізму умовно-рефлекторної спадковості» [8]. На нашу думку, саме така спільність рис української ментальності заважає успішному розвитку українського народу.

Варто виділити ще одну рису ментальності сучасного українця – це спокійність. Український народ спокійно ставиться до перебігу практично всіх подій, які відбуваються в країні. Вважаємо, що спокійність – це риса української ментальності, яка заважає українцям самоствердитися як нації. З одного боку, українці наодинці сміливо обурюються з приводу політичних подій, підвищення цін, інших негараздів суспільного життя, але з іншого, вони часто не мають сміливості сказати це вголос, спокійно спостерігаючи як розвиватимуться події далі, адже кожен воліє аби хтось був сміливішим і зробив перший крок. Така надмірна спокійність на публіці і неспокій в душі у комплексі із споглядальністю і надією на іншого, стримує розвиток усіх сфер суспільства. Подібна безрезультатна споглядальність не є схожою з результативним вичікуванням, що було продемонстроване США при відкритті другого фронту. Президент Рузвельт говорив своєму синові стосовно цієї події: «Ми, американці, лише запасні гравці, які сидять на лавці і спостерігають за футбольним матчем. Коли наші форварди (росіяни, китайці, англійці) видихнуться, ми з новими силами підємо в гру, щоб забити у ворота Гітлера вирішальний гол... Користуючись аналогією, відзначимо, що український народ споглядає все життя, але ніколи не забиває вирішального голу, а швидше отримує його в свої ворота. Питання Євроінтеграції, Угода про Асоціацію, останні події, пов'язані з цими питаннями, змушують українців переглянути свої погляди на життя і заявити на всю країну, на весь світ свою позицію щодо розбудови своєї держави.

Варто згадати про ще одну рису українців – гостинність. Вона була здавна присутня предкам українського народу. Гостинно припрошували до своєї оселі господарі чи-то чужих людей, чи-то перехожих, бо, як вважалося, гість приносив в дім щастя. Наразі ж, за глобалізації та інформаційної революції, гостинність втрачає свою ідентичність, існує недовіра до перехожих, та й сам символ «гість» для сучасного українця вже нічого не вартує.

На нашу думку, зосереджуватися в дослідженні лише на негативних рисах менталітету українського народу буде непатріотично, тому згадаємо чудову рису, яка притаманна українському народові – це його хазяйновитість. М. Грушевський у праці «Хто такі українці і чого вони хочуть» пише, що «українцями названо людей таких, що добро українського народу й української землі ставили метою свого життя і про неї хотіли дбати» [9, 202]. Прив'язаність українців до землі, описано не одним геніальним письменником. Очевидно, це пояснюється давньою поведінкою українських селян, які займалися землеробством. Як вказує М. Слюсаревський: «Українському менталітету властиві працьовитість, хазяйновитість, глибокий емоційний зв'язок з рідним краєм, миролюбний характер, гостинність; турбота про Батьківщину; рішучість, хоробрість у справі, захисту Батьківщини; індивідуалізм; інтроверсивність, спрямованість на самовдосконалення, демократизм; толерантність, гіпертрофована волелюбність, що межує з анархічністю; глибинна емоційність; стриманість; поєднання елегічних настроїв із нескромним оптимізмом; розвинена увага, що знаходить свій прояв в народній творчості [10, 209-211].

В епоху інформаційної революції та глобалізації ці риси значно трансформуються, але не зникають повністю. Хочеться дуже вірити, що кращі якості української ментальності, які передалися сучасному українцю від його пращура будуть функціонувати і надалі, і ніякі процеси людства не викоринять того доброго та світлого, що було започатковане нашими попередниками.

ЛІТЕРАТУРА

1. Федів Ю. О. Історія української філософії: Навчальний посібник / Ю. О. Федів, Н. Г. Мозгова. – К.: Україна, 2001. – 512 с.
2. Січинський В. Чужинці про Україну. – К.: Довіра, 1992. – 216 с.
3. Скрипник Г., Борисенко В. Матеріали до української етнології. Збірник наукових праць. Випуск 2(5). – Київ, 2002. – 442с.
4. Освіта. – 2011. – № 12-13 (5447-5448). – 2-9 березня. – С. 10.

5. *Костомаров Н. И.* Две русские народности. – Киев., 1991. – 72 с.
6. *Сорока М. О.* Відлуння десятиліть. Українська література II пол. 20-го ст. – К. : Грамота, 2001. – 464 с.
7. *Юрій М. Ф.* Етногенез та менталітет українського народу, Видання третє і перероблене. – К. : Кондор – 2007. – 262 с.
8. *Енциклопедія етнокультурознавства.* – К., 2000. – 296 с.
9. *Кононенко П. П., Кононенко Т. П.* Освіта ХХІ століття: філософія Родинності. – К. : АртЕк, 2001. – 240 с.
10. *Слюсаревський М. М.* Ілюзії і колізії. – К. : Гнозис, 1998. – 233 с.

Артюшенко О. Современные черты украинской ментальности.

В статье анализируются современные черты украинской ментальности в контексте вызовов глобализации и информационной революции. Автор проводит параллель между прошлым и нынешним временем, жизнью пращуров украинского народа и современных украинцев. Автор определил, что украинская ментальность – это характер народа, который испытывает определенные трансформации при таких факторах, как: образование и воспитание, жизненный опыт, а также под воздействием различных культур. Указано, что на современном этапе развития общества социологический фактор выступает в качестве основного в формировании украинской ментальности.

Ключевые слова: украинская ментальность, характер, черты, глобализация, информатизация, украинский народ.

Artyushenko O. Modern features of Ukrainian mentality.

In the article the modern lines of Ukrainian mentality in the context of challenges of globalization and information revolution are analysed. An author compares the past and present time, the life of ancestors of the Ukrainian people and modern Ukrainians. The author defined, that Ukrainian mentality is the nature of the people, that tests the certain transformations at such factors, as: the education and the upbringing, the vital experience and under the influence of different cultures. Pointed, that the sociological factor is the main one in the formation of the Ukrainian mentality at the present stage of the development of society. The ancestors of the Ukrainian people were connected with the nature, the earth it formed such line of mentality as an industriousness, which is inherent to the Ukrainian people today. The works of famous writers testify us that family competition, egocentrism of the modern Ukrainian were formed in the past. Patience, envy, lack of ability to hold promises, calmness, faith in rich life by easy gain, infantilism are the lines of modern Ukrainian, that make his not to go forward, but to go around in a circle, and it brakes the processes of the development of the society. Hospitality, emotionality, tolerance, individualism inherited the modern Ukrainians from their predecessors are also subject to certain transformation under the influence of processes of globalization.

Keywords: Ukrainian mentality, character, globalization, informatization, Ukrainian people.